

Ankstyvoji vaikų kalba: nuo kalbos paribio iki kalbinės komunikacijos

Early Language Acquisition: from a Language Periphery to Verbal Communication

SOCIOLINGUISTICS / SOCIOLINGVISTIKA

Ingrida Balčiūnienė

Dr., Vytauto Didžiojo universitetas.

Laura Kamandulytė-Merfeldienė

Dr., Vytauto Didžiojo universitetas.

<http://dx.doi.org/10.5755/j01.sal.0.32.19640>

Straipsnio **tikslas** – aptarti ankstyvąją kalbos raidą, apimančią kalbos įsisavinimo laikotarpį nuo gramatinės sistemos užuomazgų iki gramatinės sistemos susiformavimo, ir aprašyti jos ypatumus esant tipiškam ir netipiškam kalbos raidai. Tyrime naudojama VDU mokslininkų sukaupto *Lietuvių vaikų kalbos raidos ilgalaikio stebėjimo tekstyno* dalis, apimanti keturių tipinės kalbos raidos vaikų (dviejų tipinės kalbos raidos vaikų, vieno ankstyvojo kalbėtojo, ir vieno vėlyvojo kalbėtojo) bei vienos heterozigotinių dvynių poros (mergaitės ir berniuko) transkribuotus ir gramatiškai užkoduotus kalbos įrašus. Straipsnyje keliamos **hipotezės**:

1) netipinės kalbos (šiuo atveju – dvynių) gramatinės sistemos formavimosi laikotarpis yra ne tik vėlyvesnis nei tipinės kalbos raidos atveju, bet ir trunka ilgiau;

2) netipinės kalbos raidos vaikams (dvyniams) kyla daugiau sunkumų įsisavinant gimtąją kalbą nei tipinės kalbos raidos vaikams. Atliktas kiekybinis lyginamasis tipinės ir netipinės (dvynių) kalbos tyrimas leido patvirtinti pirmąją hipotezę, kad dvynių kalbos raida yra vėlesnė, o gramatinės sistemos formavimasis trunka ilgiau nei tipinės raidos atveju. Antroji hipotezė buvo patvirtina iš dalies: dvynės mergaitės kalboje gramatinės sistemos įsisavinimo tendencijos atitinka tipinę (nors ir vėlyvą) kalbos raidą, o berniuko kalba gramatinės sistemos įsisavinimo požiūriu yra lėtesnė nei tipinės kalbos raidos vaikų.

RAKTAŽODŽIAI: kalbos įsisavinimas, tipinė kalbos raida, netipinė kalbos raida, dvynių kalba, leksinė įvairovė, vidutinis pasakymo ilgis, gramatinė sistema

SAL 32/2018

Ankstyvoji vaikų kalba: nuo kalbos paribio iki kalbinės komunikacijos

Received 12/2017

Accepted 05/2018

Research Journal
Studies about Languages
No. 32/2018
ISSN 1648-2824 (print)
ISSN 2029-7203 (online)
pp. 117-136
DOI 10.5755/j01.sal.0.32.0.19640
© Kaunas University of Technology

Įvadas

Kalbos įsisavinimas yra sudėtingas ir dinamiškas procesas, dominantis įvairių sričių mokslininkus: lingvistus, psichologus, pedagogus, filosofus. Pastaruoju metu mokslininkai vis dažniau atsigrežia ne tik į tipinę kalbos raidą ar kalbos raidos sutrikimus, nulemtus prigimtinių ir/ arba aplinkos veiksnių, bet ir į netipinę kalbos raidą: domimasi dvikalbių ar daugiakalbių vaikų gebėjimu įsisavinti kelias kalbas, aktyviai tyrinėjama aukštam ir žemam socialiniam-ekonominiam sluoksniui priklausančių vaikų kalba, atliekami kiti netipinės, pavyzdžiui, dvynių kalbos tyrimai. Pastaraisiais metais Vytauto Didžiojo universitete kaupiamas vaikų kalbos tekstynas¹ taip pat buvo papildytas netipinės kalbos raidos duomenimis. Vykdamas projektus *Lietuvių vaikų kalbos ilgalaikio stebėjimo tekstyno formavimas* (nr. LIT-6-13, pagal Nacionalinę lituanistikos plėtros 2009–2015 m. programą) ir *Netipiškos kalbos raidos specifika: dvynių kalbos atvejis* (nr. LIP-020/2016, pagal Valstybinę lituanistinių tyrimų ir sklaidos 2016–2024 metų programą) į tekstyną buvo įtraukti žemo socialinio-ekonominio sluoksnio vaiko kalbos duomenys ir vienos dvynių poros (berniuko ir mergaitės) kalbos duomenys. Taigi šiuo metu VDU sukauptą vaikų kalbos tekstyną sudaro septynių vaikų kalbos įrašai ir jų transkripcijos, papildytos gramatinėmis žymomis. Ši gausi duomenų bazė leidžia atlikti lyginamuosius skirtingos kalbos raidos tyrimus, atskleidžiančius ypatybes, būdingas ir tipinei, ir netipinei kalbos raidai.

Šiame straipsnyje taikant statistinės analizės, tekstynų lingvistikos ir ilgalaikio natūraliojo stebėjimo metodus tiriami šešių vaikų kalbos duomenys: keturių vaikų, kurių kalbinė raida laikoma tipine (ankstyvoji tipinė kalbinė raida – 1 vaikas, tipinė kalbinė raida – 2 vaikai, vėlyvoji tipinė kalbinė raida – 1 vaikas), ir vienos dvynių poros, kuriai būdinga netipinė kalbinė raida. Straipsnio **tikslas** – aptarti ankstyvąją tipišką ir netipišką (dvynių) kalbos raidą, apimančią kalbos įsisavinimo laikotarpį nuo gramatinės sistemos užuomazgų iki gramatinės sistemos susiformavimo, ir aprašyti jos ypatumus. Straipsnyje keliamos **hipotezės**: 1) netipinės kalbos (šiuo atveju – dvynių) gramatinės sistemos formavimosi laikotarpis yra vėlyvesnis ir trunka ilgiau nei tipinės kalbos raidos atveju; 2) netipinės kalbos vaikams kyla daugiau sunkumų įsisavinant gimtąją kalbą nei tipinės kalbos raidos vaikams.

Straipsnyje aprašomas tyrimas yra naujas ir aktualus, nes iki šiol ilgalaikio natūraliojo stebėjimo metodika pagrįstų netipinės kalbos raidos tyrimų atlikta nebuvo². Tik pastaraisiais metais, vykdamas minėtą projektą *Netipiškos kalbos raidos specifika: dvynių kalbos atvejis* (nr. LIP-020/2016), buvo pradėta tirti dvynių kalbos raida. Gauti tyrimų rezultatai aprašomi šiame ir kituose projekto vykdytojų ir kolegų straipsniuose (Balčiūnienė, Krivickaitė, 2017; Balčiūnienė, Kamandulytė-Merfeldienė (in press)).

Reikia atkreipti dėmesį, kad tipinės lietuvių kalbos raidos tyrimai, ypač pagrįsti ilgalaikio kalbos raidos stebėjimo duomenimis, yra gausūs ir išsamūs. Juose aptariamas kalbos dalių ir jų gramatinių kategorijų įsisavinimas (Wójcik, 2000; Wójcik, Smoczyńska, 1997; Savickienė, 1999, 2000, 2003, 2001a, 2002a, 2002b, 2006a; Balčiūnienė, 2004, 2005; Kamandulytė, 2009; Kamandulytė-Merfeldienė, 2012, 2015b), darinių vartoseną vaikų kalboje (Savickienė, 2001b, 2006b, 2007; Savickienė *et al.*, 2009; Dabašinskienė, 2010a, 2010b; Dabašinskienė, Voeikova, 2015; Dabašinskienė, Kamandulytė-Merfeldienė, 2017), pragmatikos ir pokalbio struktūros

1 Lietuvių vaikų kalbos tekstynas pradėtas kaupti 1993 m.: vienos šeimos kalbos duomenis (tipiškos kalbos raidos mergaitės Rūtos ir jos tėvų pokalbių garso įrašus) transkribavo ir CHAT (<https://childes.talkbank.org/>) programa fonetiškai bei morfologiškai kodavo I. Dabašinskienė (Savickienė), P. Wójcik ir M. Smoczyńska. Vėliau šis tekstynas buvo gausinamas papildant jį kitų vaikų kalbos duomenimis. 2000–2002 m. sukaupti tipiškios raidos mergaitės duomenys (Balčiūnienė, 2009), 2005–2008 m. sukaupti dviejų berniukų (ankstyvosios tipinės kalbos raidos ir vėlyvosios tipinės kalbos raidos) duomenys (Kamandulytė, 2009).

2 Netipinė lietuvių vaikų kalbos raida kai kuriais aspektais buvo tirta tik taikant eksperimentinį tyrimo metodą (Kamandulytė-Merfeldienė, 2015a; Krivickaitė, 2014).

įsisavinimo dėsningumai (Balčiūnienė, 2006, 2009; Kilani-Schoch *et al.*, 2008). Šie išsamūs tyrimai yra tvirtas pagrindas tolimesniems darbams, aprašantiems nuoseklią vaikų kalbos raidą. Taigi šiame darbe aiškinamasi, kaip nuo pirmųjų žodžių, žodžių junginių ir gramatinės sistemos užuomazgų pereinama prie prasmingos kalbinės komunikacijos, priešingai nei ankstesniuose darbuose, didžiausią dėmesį skiriant ne pavienių gramatinių ar leksinių elementų įsisavinimui, bet jų visumai. Remiantis minėtais anksčiau atliktais lietuvių kalbos įsisavinimo tyrimais, šiame straipsnyje ankstyvoji vaikų kalbos raida tiriama didžiausią dėmesį skiriant aktyviausiam kalbinės kompetencijos įgijimo laikotarpiui – gramatinės sistemos formavimuisi.

Jau atlikti lietuvių vaikų kalbos tyrimai (Savickienė, 2003, Kamandulytė, 2009) rodo, kad kalbant apie lietuvių kalbos gramatikos įsisavinimo etapus tinkamiausia yra W. U. Dresslerio (1997) sudaryta klasifikacija, puikiai atspindinti fleksinių kalbų įsisavinimo ypatumus. Šioje klasifikacijoje skiriamos trys pagrindinės stadijos: premorfologijos (angl. *premorphology*), protomorfologijos (angl. *protomorphology*) ir modulinės morfologijos (angl. *modular morphology*).

Reikia atkreipti dėmesį, kad pirmoji – premorfologijos – stadija neapima neverbalinio bendravimo ir pirmųjų garsų tarimo laikotarpio (vogavimo, čiauškėjimo, gugavimo), kitų tyrėjų (pvz., Ingram, 1999) vadinamo ikikalbiniu etapu, tačiau ji atitinka **vienažodžių pasakymų etapą** (pagal Ingram, 1999). Šios stadijos metu vaikas įsisavina keletą garsų, turinčių žodžio arba sakinio reikšmę, pvz., *duok* gali reikšti *duok pieno*, *duok gerti*, *duok žaislą*, mechaniškai mėgdžioja įsimintas formas ir žodžius. Premorfologijos, arba vienažodžių pasakymų, stadiją galima laikyti kalbos paribiu, kai artėjama prie aktyvaus kalbos įsisavinimo proceso, tačiau įsisavintas žodynas nėra gausus, vartojami tik pavieniai žodžiai, o gramatikos apraiškų dar nepastebima.

W. U. Dresslerio skiriamos antrosios – protomorfologijos – stadijos pradžia laikomas laikotarpis, kai vaikas dar dažniausiai imituoja, kartoja tėvų pasakytus žodžius ar pasakymus, tačiau jau pastebima morfologinės sistemos užuomazgų: pasirodo pirmieji dvižodžiai junginiai ar pradedamos vartoti bent dvi vieno žodžio formos. Įprastai šios stadijos pradžia pastebima vaikui sulaukus 1,5 m. arba vėliau. Protomorfologijos stadijoje vaikas, kartodamas dažnai girdimus žodžius, žodžių junginius ir girdėdamas dažniausias gramatines struktūras, pradeda jas atpažinti ir vartoti, taigi pradeda suvokti sintaksinius ryšius, o fleksinėse kalbose – ir galūnėmis žymimas gramatinės reikšmės. Šiuo laikotarpiu įsisavinamos gramatikos taisyklės, nors vykstant įsisavinimo procesui dažnai daroma klaidų – pasirenkamos netinkamos galūnės, netaisyklinga žodžių tvarka. Šiam laikotarpiui taip pat būdingas labai staigus leksikos proveržis. Protomorfologijos stadija iš dalies atitinka **pirmųjų žodžių junginių etapą** (pagal Ingram, 1999), tačiau protomorfologija apima ilgesnį etapą, trunkantį iki tol, kol vaikas įsisavina gramatinę sistemą ir klysta retai, daugiausiai išimčių arba retų gramatinių kategorijų atveju. Lietuvių vaikų kalbos tyrimai rodo, kad įprastai protomorfologijos stadija trunka maždaug vienus metus. Ši stadija aprašomame straipsnyje vadinama platesniu terminu – **gramatinės sistemos formavimosi etapas**, nes kalbant apie lietuvių kalbos įsisavinimą svarbu tirti ne tik morfologinės sistemos raidą, bet ir sintaksinius ryšius, žodžių darybos gebėjimus.

Baigiamąjį gramatinės sistemos įsisavinimo laikotarpį W. U. Dressleris (1997) vadina modulinės morfologijos stadija. Šiuo laikotarpiu jau yra įsisavintos beveik visos morfologinės kategorijos, pradedama kalbėti daugianariais sakiniais, vartojama įvairi leksika, pastebimos tik pavienės klaidos. Šiuo metu vaiko kalba panašėja į suaugusiųjų, nors kai kurių semantikos

Kalbos įsisavinimo etapai

ir sintaksės skirtumų išlieka iki 8–10 ir daugiau metų (Eckman, Hastings, 1979, pp.168–169). Kitų autorių darbuose modulinę morfologiją atitinkantis laikotarpis vadinamas sakinių stadija (pagal Ingram, 1999), tačiau šis terminas atspindi tik sintaksines kalbos ypatybes. Kadangi šiame straipsnyje į kalbos įsisavinimą žiūrima kaip į visumą, čia pasitelkiamas terminas **kalbinės komunikacijos etapas**, atspindintis situaciją, kai vaikas tampa lygiaverčiu komunikacinio proceso dalyviu.

Taigi šiame straipsnyje vartojami straipsnio autorių parinkti kalbos įsisavinimo stadijas įvardijantys terminai, kurie, kaip manoma, geriausiai atspindi būtent tai stadijai būdingiausias ypatybes. *Vienažodžių pasakymų etapas* atitinka W. U. Dresslerio skiriamą premorfologijos stadiją, *gramatinės sistemos formavimosi etapas* – protomorfologijos stadiją ir *kalbinės komunikacijos etapas* – modulinės morfologijos stadiją.

Vaikų kalbos duomenys

Straipsnyje aprašomas kalbos įsisavinimo laikotarpis apima gramatinės sistemos formavimosi etapą: nuo gramatinės sistemos užuomazgų iki gramatinės sistemos įsisavinimo, t. y. nuo kalbos paribio iki kalbinės komunikacijos. Šiuo intensyviausiu kalbos raidos laikotarpiu ne tik įsisavinama gramatinė sistema, bet ir įgyjamas gausus žodynas. Kaip žinoma, kiekvieno vaiko kalbos raidą lemia daugybė individualių ir aplinkos veiksnių, todėl skirtingų vaikų atveju gramatinės sistemos formavimosi laikotarpis skiriasi. 1 lentelėje nurodyti šiame straipsnyje analizuojami lietuvių vaikų kalbos duomenys, iš kurių matyti, kad visų vaikų kalbos tyrimo laikotarpis apima maždaug vienerius metus, tačiau tiriamųjų amžius ne visada sutampa. Tipinės kalbos raidos atveju tyrimo laikotarpis apima vaikų amžių nuo vienerių metų septynių mėnesių iki dvejų metų penkių mėnesių (1;7–2;5, infomantė TR1) ir nuo vienerių metų aštuonių mėnesių iki dvejų metų aštuonių mėnesių (1;8–2;8, infomantė TR2). Ankstyvosios tipinės raidos atveju (informantas ATR) gramatinės sistemos vystymosi pradžia pastebėta anksčiau – vaikui esant vienu metų penkių mėnesių: šiuo metu informanto kalboje užfiksuotos kelios skirtingos gramatinės formos ir gebėjimas jungti žodžius į prasmingus pasakymus (Balčiūnienė, Kamandulytė-Merfeldienė (*in press*)). Šio vaiko kalbinė raida pasižymi intensyvumu ir labai ankstyvu gramatinės sistemos susiformavimu, be to, tiriamuoju laikotarpiu (1;5–2;6) berniukas vartoja labai įvairų ir gausų žodyną (Kamandulytė, 2009). Ketvirtojo vaiko (VTR) kalbos tyrimo laikotarpis yra vėlyvas (2;8–3;11), nes pirmosios fleksijos užfiksuotos vaikui sulaukus dvejų metų aštuonių mėnesių (iki tol berniukas kalbėjo nepilnais žodžiais, dažniausiai sakydamas tik pirmus skiemenis), taigi tik šį laikotarpį galima laikyti gramatinės sistemos formavimosi pradžia. Nors šio informanto kalbos raida gerokai vėlesnė nei jau minėtų vaikų, jo kalbinė raida laikoma tipine, nes jokių kalbos sutrikimų nustatyta nebuvo, o nuo dvejų metų aštuonių mėnesių raida (nors ir vėlyva) atitiko tipinę kalbos įsisavinimo eigą (Balčiūnienė, Kamandulytė-Merfeldienė (*in press*)).

Heterozigotinių dvynių (mergaitės ir berniuko) kalba pradedama tirti nuo dvejų metų ir penkių mėnesių, kai vaikų kalboje pasirodė gramatinės sistemos užuomazgos ir dvižodžiai pasakymai. Lyginant su TR1, TR2 ir ATR, matyti, kad dvynių atveju gramatinės sistemos įsisavinimo formavimosi pradžia yra vėlyva (Balčiūnienė, Kamandulytė-Merfeldienė (*in press*)). Be to, kaupiant dvynių kalbos duomenis, pastebėta, kad jų kalbos raida lėtesnė nei tipinės raidos atveju, todėl dvynių kalbos tyrimo laikotarpis, kaip ir vėlyvojo kalbėtojo atveju, yra ilgesnis nei kitų vaikų (TR1, TR2 ir ATR) ir apima dvejų metų penkių mėnesių – trejų metų septynių mėnesių (2;5–3;7) amžiaus tarpsnį. Reikia paminėti, kad net ir paskutinį mėnesį (3;7) dvynių kalboje užfiksuota daug žodžių ir pasakymų, neatitinkančių įprasto kalbos modelio, o tai neleidžia teigti, kad vaikų kalbos raida jau yra pasiekusi kalbinės komunikacijos etapą. Dėl šios priežasties dvynių kalbos įrašai, apimantys tolimesnį amžiaus tarpsnį, vis dar yra kaupiami.

Taigi šiame tyrime analizuojamas intensyviausias kalbos įsisavinimo laikotarpis, kuris išskiriamas ne pagal biologinį vaiko amžių, bet pagal kalbos raidos stadiją (vadinamąjį *kalbinį amžių*), pvz., ATR 1;5 m. laikotarpis atitinka 2;8 VTR ir 2;5 DV1 ir DV2 laikotarpį) (Balčiūnienė, Kamandulytė-Merfeldienė (*in press*)).

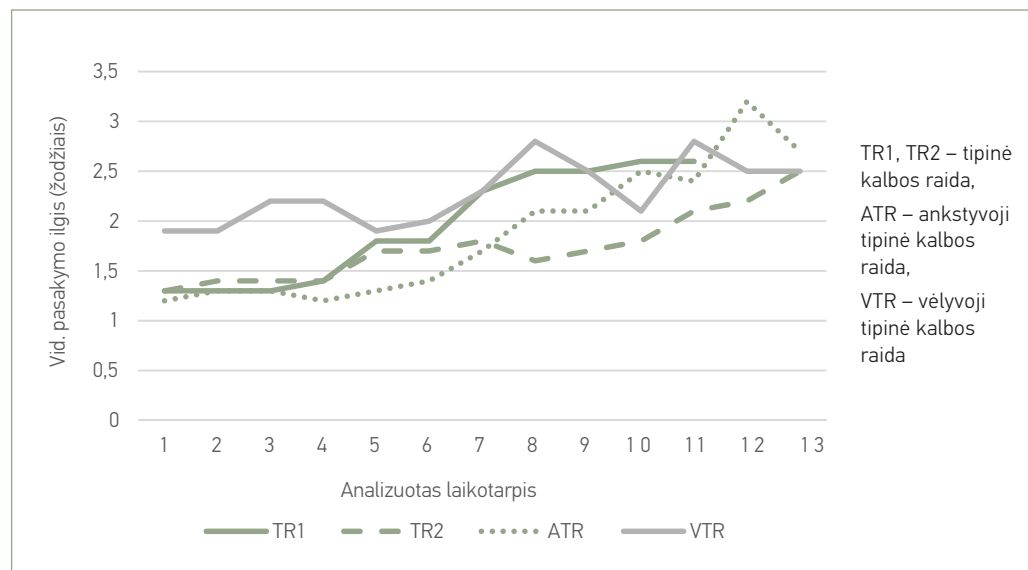
Informantas		Kalbos raida	Tyrimo laikotarpis	Įrašų apimtis	Žodžių skaičius
TR1	Mergaitė	Tipinė kalbos raida	1;7–2;5	35 val.	~ 155 000
TR2	Mergaitė	Tipinė kalbos raida	1;8–2;8	27 val.	~ 120 000
ATR	Berniukas	Ankstyvoji tipinė kalbos raida	1;502;6	20 val.	~ 72 000
VTR	Berniukas	Vėlyvoji tipinė kalbos raida	2;8–3;11	14 val.	~ 45 000
DV1	Mergaitė	Netipinė kalbos raida	2;5–3;7	22 val.	~ 60 000
DV2	Berniukas				

1 lentelė

Tyrime analizuojami vaikų kalbos duomenys

Vienas iš rodiklių, rodančių leksikos ir gramatinės sistemos raidą vaikų kalboje, yra vidutinis pasakymo ilgis. Lietuvių, kaip ir kitų kalbų, įsisavinimo tyrimai, yra atskleidę, kad ankstyvajai tipinės kalbos raidai būdingas nuoseklus vidutinio pasakymo ilgio didėjimas (Kamandulytė, 2009, Balčiūnienė, Miklovytė, 2010). Kaip matyti iš 1 paveikslėlio, visų 4 vaikų, kuriems būdinga tipinė kalbos raida, pasakymo ilgis tiriamojo laikotarpio pabaigoje yra didesnis nei tiriamojo laikotarpio pradžioje. Pirmosios skirtingos vieno žodžio formos TR1 kalboje pastebėtos 1;7 laikotarpiu (paveiksle – 1 tyrimo laikotarpis), tuo metu pradedami vartoti ir dvižodžiai pasakymai, šiuo metu pasakymus mergaitės kalboje sudaro vidutiniškai 1,3 žodžio. Paskutiniuoju mėnesiu (2;5) pasakymų ilgis TR1 kalboje siekia 2,6 žodžio. 1 paveiksle matyti, kad TR1 kalbai būdingas aiškus ir nuoseklus pasakymo ilgio didėjimas. Lėčiau, tačiau panašus pasakymo ilgis tiriamojo laikotarpio pabaigoje pasiekiamas ir TR2 kalboje. Tiriamojo laikotarpio pradžioje TR2 pasakymus sudaro vidutiniškai 1,3 žodžio, o pabaigoje – 2,5 žodžio. Vaiko, kuriam būdinga ankstyvoji tipinė kalba (ATR), atveju matomos panašios tendencijos: pasakymo

Nuo kalbos paribio iki kalbinės komunikacijos: pasakymo ilgis

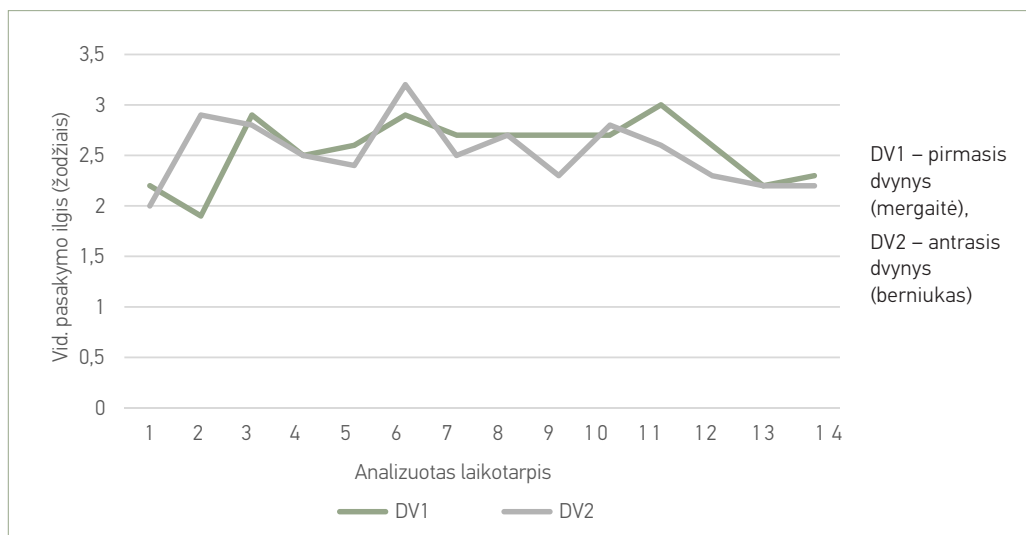
1 pav.

Vidutinis pasakymo ilgis (žodžiais) tipinės raidos kalboje

ilgis nuosekliai auga nuo 1,2 iki 2,7 žodžio. VTR kalbos raida vėlesnė nei kitų trijų vaikų – skirtingų vieno žodžio formų jo kalboje pastebima tik 2;8 laikotarpiu (paveiksle – 1 tyrimo laikotarpis). Iki tol berniuko kalboje buvo vartojami nebaigti žodžiai – dažniausiai pirmasis jų skienu. Nors keliažodžius pasakymus VTR vartojo dar iki tiriamojo laikotarpio pradžios, tai buvo tik pavienių skienu jungimas į pasakymą, todėl tyrimo pradžia pasirinktas 2;8 laikotarpis, kai pradedamos vartoti fleksijos, nors dar išlieka ir daug nepilnai išstartų žodžių. Vėlyva berniuko kalbos raida lemia, kad 2;8 metu vidutinis pasakymo ilgis siekia 1;9 žodžio ir yra didesnis nei kitų vaikų kalboje pirmaisiais tyrimo mėnesiais, tačiau tiriamojo laikotarpio pabaigoje (3;11) jis yra panašus kaip ir kitų tipinės kalbos raidos vaikų (2,5). Palyginus šių keturių vaikų kalbos duomenis pagal pasakymo ilgį, statistiškai reikšmingo skirtumo tarp vaikų nenustatyta: TR1 ir TR2: $p = 0,107$; TR1 ir ATR: $p = 0,260$; TR1 ir VTR: $p = 0,260$; TR2 ir ATR: $p = 0,552$; TR2 ir VTR: $p = 0,758$; ATR ir VTR: $p = 0,085$. Tai rodo, kad visų keturių tipinės kalbos raidos vaikų kalboje (net ir ankstyvojo kalbėtojo ATR ir vėlyvojo kalbėtojo VTR) pasakymo ilgio didėjimas turi tokias pačias tendencijas.

Kiek kitokios pasakymo ilgio kaitos tendencijos išryškėjo analizuojant netipinę – dvynių – kalbos raidą. Jau tiriamojo laikotarpio pradžioje (1 tyrimo laikotarpis – 2;5) mergaitės (DV1) kalboje pasakymą sudaro vidutiniškai 2,2 žodžiai, berniuko (DV2) – 2 žodžiai (2 paveikslas). Ir nors tiriamojo laikotarpio viduryje (6 tiriamasis mėnuo) vidutinis pasakymo ilgis siekia net 2,9 ir 3,2 žodžius (daugiau nei tipinės kalbos atveju tyrimo pabaigoje), nuoseklaus pasakymo ilgio didėjimo nenustatyta (plg. 1 tyrimo laikotarpis (2;5): DV1 – 2,2 DV2 – 2; paskutinis tyrimo laikotarpis (3;8): DV1 – 2,3, DV2 – 2,2). Akivaizdu, kad tipinei ir netipinei kalbos raidai būdingos skirtingos pasakymo konstravimo strategijos. Statistinės analizės rezultatai rodo, kad skirtumas tarp pasakymo ilgio dvynių kalboje ir vaikų, kuriems būdinga tipinė kalbos raida, yra statistiškai reikšmingas (kai $p \leq 0,01$), pavyzdžiui, TR1 ir DV1: $p = 0,003$; TR1 ir DV2: $p = 0,003$; ATR ir DV1: $p = 0,003$; ATR ir DV2: $p = 0,004$; VTR ir DV1: $p = 0,021$; VTR ir DV2: $p = 0,039$.

2 pav.
Vidutinis pasakymo
ilgis (žodžiais) dvynių
kalboje

2 lentelėje pateikti statistinės analizės rezultatai rodo, kad visų tipinės kalbos raidos vaikų atveju pasakymo ilgio augimas labai stipriai koreliuoja su amžiumi, tuo pačiu ir su gramatikos raida (TR1: $F = 0,961$; TR2: $F = 0,916$; ATR: $F = 0,931$). Netgi vėlyvojoje kalbos raidoje (VTR) ši koreliacija yra statistiškai reikšminga, nors ir silpnoka ($F = 0,711$). Tačiau DV1 kalboje vidutinis pasakymo ilgis didėja statistiškai nereikšmingai ($F = 0,155$), o DV2 kalboje netgi mažėja, t. y. pasakymai trumpėja, nors ir statistiškai nereikšmingai ($F = -0,264$).

	TR1	TR2	ATR	VTR	DV1	DV2
<i>F</i>	0,961	0,916	0,931	0,711	0,155	-0,264

2 lentelė

Pasakymo ilgio dinamikos koreliacija su gramatikos raida

Apibendrinant pasakymo ilgio tyrimo rezultatus, galima teigti, kad tipinei kalbos raidai aktyviausiuoju gramatinės sistemos formavimosi laikotarpiu būdingas nuoseklus pasakymo ilgio didėjimas, o netipinėje (dvynių) kalbos raidoje gramatinės sistemos formavimasis nėra susijęs su pasakymų ilgėjimu. Tokių dvynių kalbos reiškinių būty galima paaiškinti vėlyvu tiriamuoju laikotarpiu (kalba pradėta tirti vaikams esant 2; 5), kuris lemia, kad vyresni vaikai, nors jų kalboje dar ir nepastebima gramatikos apraiškų, jau tiriamojo laikotarpio pradžioje vartoja dvižodžius pasakymus. Panaši tendencija nustatyta ir taip pat vėlyvu laikotarpiu (2;8) pradėtoje tirti vėlyvojo kalbėtojo (VTR) kalboje: tiriamojo laikotarpio pradžioje vidutinis pasakymo ilgis taip pat sudarė beveik du žodžius (1;9). Vis dėlto vėlyvojo kalbėtojo kalboje buvo nustatytas nuoseklus pasakymo ilgio didėjimas. Siekiant išsiaiškinti, kodėl vidutinis pasakymo ilgis nedidėja dvynių kalboje, aptarti, kas lemia skirtingas pasakymo ilgio dinamikos tendencijas tipinėje ir netipinėje kalbos raidoje, atliktas toliau aprašomas žodyno įvairovės ir gramatikos įsisavinimo tyrimas.

Jau anksčiau minėta, kad gramatinės sistemos formavimosi stadijos pradžia laikomas laikotarpis, kuriuo išryškėja gramatinės sistemos apraiškos, t. y. pastebimos kelios vieno žodžio formos, pradedami vartoti dvižodžiai pasakymai. Ribą tarp vienažodžių pasakymų etapo ir gramatinės sistemos formavimosi etapo galima laikyti kalbos paribiu, nes tuo metu vaikas ne tik nėra pradėjęs įsisavinti gramatinės sistemos, bet ir vartoja labai nedaug žodžių, dažniausiai mechaniškai kartoja tėvų pavartotus žodžius. Įvairūs tyrimai rodo, kad leksikos proveržis įvyksta tada, kai pradedami suvokti gramatikos dėsniai, taigi gramatinės sistemos įsisavinimas ir leksikos raida yra susiję, lygiagrečiai vienas su kitu koreliuojantys procesai. Įsisavinamas vis daugiau naujų leksinių vienetų, vaikas perpranta ir daugiau gramatikos dėsnių; ir atvirkščiai, vis geriau įsisavinant gramatinę sistemą ir konstruojant sudėtingesnius bei ilgesnius pasakymus, kyla poreikis papildyti žodyną jungtukais, būdvardžiais, įvardžiais ir t. t. Kol vaikas neturi pakankamos kalbinės kompetencijos, t. y. nėra išplėtojęs bendravimui reikalingo žodyno, o ir kalbos konstravimo galimybės dar ribotos, jo kalboje vyrauja mechaniniai žodžių pakartojimai, garsažodžiai ir paties susikurtos žodžių formos, kurios neretai aplinkinių (tėvų, kitų suaugusiųjų) yra nesuprantamos, tačiau kartais panašėja į suaugusiųjų tariamus žodžius (arba yra netikslūs šių žodžių ar žodžių dalių pamėgdžiojimai):

- (1) MAM: *Kas čia?*
ATR: **Ajeni.**
MAM: Bankas?
ATR: E, ne. (ATR 1;7)
- (2) VTR: *No [: noriu] **pa gagaga.***
MOČ: *Ką nori? Kaka?*
VTR: *No [: noriu] **gaga.***
MOČ: *Ką **gaga?***
VTR: **Bagagaba.** (VTR 2;9)
- (3) MAM: *Kas čia dabar?*
Komentaras: *mergaitė randa samtį.*
TR2: **Gagu!**

Nuo kalbos paribio iki kalbinės komunikacijos: žodyno specifika

MAM: **Gagu**, čia samtis.

Komentaras: mergaitė randa samtį.

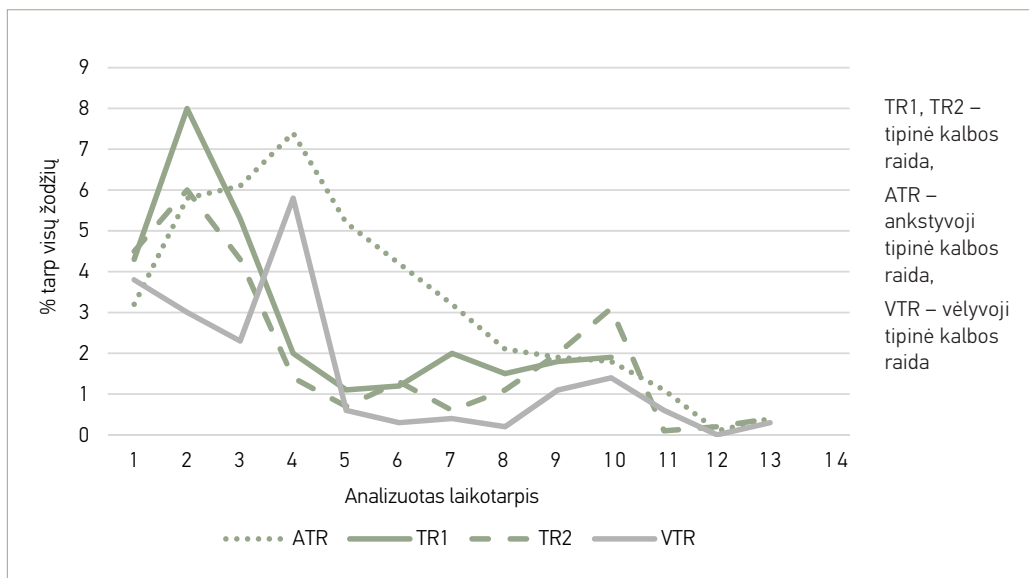
TR2: Atn [: ačiū] **gagu**.

MAM: O, ir šitą **gagą**. (TR2 1;9).

Nors galima kelti klausimą, ar tokias vaikų pavartotas formas galima laikyti žodžiais, neabejotina, kad šios vaikų sukurtos (ar ištartos bandant pamėgdžioti suaugusiųjų kalbą) specifinės formos turi didelę reikšmę pereinamuoju laikotarpiu, kai pamažu artėjama prie gramatinės sistemos įsisavinimo stadijos. 3 paveiksle matyti, kad tipinės kalbos raidos vaikų kalboje neaiškių, nesuprantamų, pačių vaikų susikurtų žodžių analizuojamu laikotarpiu nuosekliai mažėja: TR1 kalboje nuo 4,3 proc. (tarp visų žodžių) pirmuoju analizuotu mėnesiu (1;7) ir 8 proc. antruoju analizuotu mėnesiu (1;8) iki 1,9 proc. paskutiniu analizuotu mėnesiu (2;5). Panaši tendencija matoma ir TR2 kalboje: čia vaiko sukurtų žodžių formų mažėja nuo 4,5 proc. pirmuoju analizuotu mėnesiu (1;8) ir 6 proc. antruoju analizuotu mėnesiu (1;9) iki 0,4 proc. paskutiniu analizuotu mėnesiu (2;8). Ankstyvojo kalbėtojo (ATR) kalboje tokių specifinių žodžių skaičius didžiausias ketvirtąjį tiriamąjį mėnesį (1;8) – 7,4 proc., o tyrimo pabaigoje (2;6) jis sudaro vos 0,4 proc. Kaip matyti iš šių trijų vaikų duomenų, visų vaikų kalboje didžiausias pačių susikurtų žodžių skaičius būdingas panašiam amžiui – 1;8 ir 1;9. Galima teigti, kad iki šio laiko vaikas bando pakartoti girdimus žodžius, o būtent 1;8–1;9 laikotarpiu suvokia savo produkcijos galimybes ir pats bando tarti įvairias žodžių formas. Vėlyvojo kalbėtojo (VTR) tendencija šiuo požiūriu yra panaši, tačiau vėlyvas tyrimo laikotarpis lemia, kad vaiko sukurtų žodžių skaičius didžiausias yra vėlesniu laikotarpiu (ketvirtąjį tiriamąjį mėnesį – 2;11), kuriuo siekia 5,8 proc. Tiriomojo laikotarpio pabaigoje (3;10) šios formos, kaip ir kitų tipinės kalbos raidos vaikų atveju, sudaro tik 0,3 proc. tarp visų žodžių.

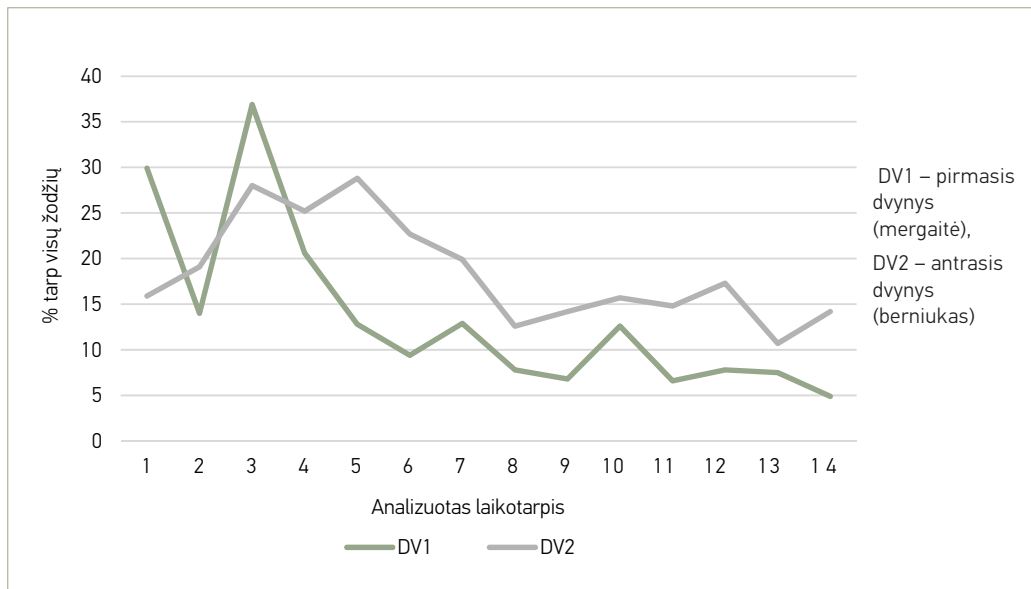
3 pav.

Vaikų susikurti žodžiai, neaiškios žodžių formos (proc. tarp visų žodžių) tipinės raidos kalboje

Visai kitoks neaiškių žodžių formų ir vaikų sukurtų žodžių pasiskirstymas matyti analizuojant dvynių kalbą. Tiriomojo laikotarpio pirmoje pusėje DV1 kalboje jos siekia net iki 36,9 proc. (trečiasis analizuotas mėnuo – 2;7) tarp visų žodžių, o DV2 kalboje – 28,8 proc. (penktasis analizuotas mėnuo – 2;9) (4 paveikslas). Tiriomojo laikotarpio pabaigoje DV1 kalboje šių formų sumažėja iki 4,9 proc. (3;7), o DV2 kalboje – iki 14,2 proc. (tai yra daugiau nei tipinės kalbos raidos vaikų tiriomojo laikotarpio pradžioje).

4 pav.

Vaikų susikurti žodžiai, neaiškios žodžių formos (proc. tarp visų žodžių) dvynių kalboje.

Skirtumas tarp keturių vaikų, kuriems būdinga tipinė kalbos raida, ir dvynių vartojamų pačių susikurtų žodžių formų yra statistiškai reikšmingas. Kaip rodo 3 lentelėje pateikti duomenys, gauti naudojant statistinės analizės programą, dvyniai nesiskiria tarpusavyje ($p = 0,294$), tačiau statistiškai reikšmingas skirtumas yra tarp kiekvieno iš dvynių ir kiekvieno iš tipinės kalbos raidos vaikų (DV1 ir TR1: $p = 0,002$; DV1 ir TR2: $0,000$; DV1 ir ATR: $p = 0,001$; DV1 ir VTR: $p = 0,000$; DV2 ir TR1: $p = 0,009$; DV2 ir TR2: $0,003$; DV2 ir ATR: $0,004$; DV2 ir VTR: $0,002$). *Statistiškai reikšmingo skirtumo, lyginant keturis tipinės kalbos raidos vaikus, nenustatyta* (3 lentelė).

	TR1	TR2	ATR	VTR	DV1	DV2
TR1	1	0,663	0,228	0,283	0,002**	0,009**
TR2		1	0,134	0,532	0,000***	0,003**
ATR			1	0,041*	0,001***	0,004**
VTR				1	0,000***	0,002**
DV1					1	0,294
DV2						1

* skirtumas statistiškai reikšmingas, kai $p \leq 0,05$; ** skirtumas statistiškai reikšmingas, kai $p \leq 0,01$; *** skirtumas statistiškai reikšmingas, kai $p \leq 0,001$

3 lentelė

Skirtumas tarp vaikų pagal susikurtų žodžių, neaiškių žodžių formų procentinę dalį

Toks skirtingas vaikų susikurtų neaiškių žodžių formų vartojimo dažnis tipinės raidos kalboje ir dvynių kalboje yra neabejotinai susijęs su dvynių kalbos specifika. Atlikti dvynių kalbos tyrimai leidžia teigti, kad dvyniai nuo pat gimimo itin daug laiko praleidžia kartu, o su aplinkiniais bendrauja mažiau nei po vieną augantys vaikai, todėl rečiau girdi suaugusiųjų kalbą ir turi mažiau galimybių jos mokytis (Bishop, 1997; Rutter, Thorpe *et al.*, 2003). Bendraudami vienas su kitu toje pačioje erdvėje, užsiimdami bendra veikla, dvyniai girdi vienas kito skleidžiamus garsus, susikurtus žodžius ir supranta veiksmui ar objektui apibūdinti priskirtus garsus ar pačių sudarytus jų junginius, todėl dvyniams mažiau reikalinga vystyti kalbą (Thorpe, Green-

wood *et al.*, 2001; Thorpe, 2006). Dėl specifinės situacijos, lemiančios vyraujantį bendravimą tarpusavyje (o ne su suaugusiuoju) gali formuotis specifinis kalbos modelis – *slaptoji dvynių kalba*. Nors kai kurie autoriai yra teigę, kad slaptoji dvynių kalba neegzistuoja (Savic, 1980; Bakker, 1987; Dodd, McEvoy, 1994) ir kad tai tiesiog yra nesubrendusi kalbos forma, fonologinis kalbos sutrikimas ar kalbos vėlavimas, pastaruoju metu sutinkama, kad slaptoji dvynių kalba (specifinis pačių susikurtas slaptas dvynių bendravimo būdas) yra dažnas reiškinys, ir nors tai nėra nei kalbos sutrikimas, nei kalbos sutrikimo priežastis, *neigiamos įtakos kalbos raidai turi* (Thorpe, Greenwood *et al.*, 2001; Thorpe, 2006, Hayashi *et al.*, 2013).

Paanalizavus tirtųjų dvynių kalboje užfiksuotas neaiškias žodžių formas, pačių susikurtus žodžius, matyti, kad jų gausą dvynių kalboje iš tiesų lemia slaptoji dvynių kalba. Vaikai, bendraudami tarpusavyje, vartoja tik jiems patiems suvokiamus žodžius, kurių nesupranta nei tėvai, nei kiti aplinkiniai:

- (4) *DV1: Aliau volaite.*
DV2: Auna keskuse tau ją.
DV1: Se [: čia] mas, se [: čia] mas. Abi laukiam.
DV2: Eee, negalima ies ne. Belestute taip baloji baloji.
DV1: Dadisim gadisim.
DV2: tuoli mas, se [: čia] mas. (DV 2;8)

Įdomu tai, kad slaptosios kalbos vartojimo metu dvyniai jau geba kalbėti įprastais sakiniais, o su tėvais bendrauja pasitelkdami įgytą kalbinę kompetenciją, tačiau bendraudami tarpusavyje neretai pereina į slaptąją kalbą, kuri trunka nuo keliasdešimt sekundžių iki keliolikos minučių (pavieniai nesuprantami žodžiai ar pavieniai pasakymai slaptąja kalba nelaikomi, jai priskiriamos ilgesnės nei kelių pasakymų pokalbio atkarpos).

- (5) *MER: Kitas jieta.*
DV2: Nade nade nadik nadik nadik na.
DV1: Netycia [: netyčia] tinekas. Leibū basa leibu.
DV2: Mani mazi nemano.
DV1: Uoj zelepimo. Uodu didelę zuvio [: žuvio].
DV2: As [: aš] neno pie.
DV1: Didelio uvo [: žuvio]. As [: aš] sau.
DV2: Tu nuoji [: nori] tu.
DV1: Nėju ten sudent. Usidenk [: užsidenk] savo kojytėm(is).
DV2: Estikom?
DV1: Sita [: šitas] kotoj nuein. Paitei.
DV2: Kledu paitei ei kas dalos? (DV 2;8)

Klausant dvynių pokalbių, akivaizdu, kad jie puikiai vienas kitą supranta ir siekia bendro komunikacijos tikslo. Įdomu, kad vaikai retai įterpia slaptosios kalbos žodžių į frazę, sakomą įprasta kalba. Toks kalbinis ir komunikacinis elgesys primena kodų kaitą, t. y. kelių kalbinių sistemų (pvz., skirtingų kalbų ar tarmės ir gimtosios kalbos) kaitaliojimą vienu metu bendraujant su keliais pašnekovais (Balčiūnienė, Krivickaitė, 2017). Kaip jau minėta, tėvai slaptosios kalbos nesupranta, jie prašo paaiškinti, ką tai reiškia (6), parodo nesupratimą (7), keičia temą (8), vaikų pasakymus ignoruoja arba imituoja pritarimą (9):

- (6) *DV1: Kai tu susi kat, kai susi kate. Taip kai susi kase. Typ.*

MAM: **Kaip sakei?**

DV1: *Kaip susi ka.*

MAM: **Ką čia sakė sesė?**

DV2: *Tusykas.*

MAM: **Kas?**

DV1: *Tusyka.*

DV2: *Tusykas (DV 2;9).*

(7) DV2: *Majyko magiko epide scinuguoju echita.*

DV1: *Eige eiže.*

V2: *As [: aš] galiu zuot [: važiuoti] adazajekiteta usizevesukite gajojunga. (M)an eig [: reikia] i(r)gi tu tuoku [: tokiu] leizes.*

MAM: **Ko tau reikia? (DV 2;11)**

(8) DV1: *Cia [: čia] yla [: yra] muhala.*

DV2: *Cia [: čia] ma +/.*

DV1: *Ne, kipuči vėz kepei.*

DV2: *Vėjas, cia [: čia] bėjas [: vėjas] yla [: yra].*

MAM: *Vėjas.*

DV2: *Balodyk [: parodyk] man, cia [: čia] baltum uzuosikam čia.*

DV1: *Adėsikab.*

MAM: **O su kuria mergaite tu draugauji?**

DV1: *Adėsim alėsi.*

DV2: *Esis stu.*

DV1: *Esi tu.*

MAM: **Su šita draugauji?**

DV1: *Eleksim aleksim (DV 2;10)*

(9) DV2: *Akene ponuko dezajei pasa su tavim(i).*

DV1: *Ką?*

DV2: *Eee neką [: nieką].*

DV1: *Ką?*

DV2: *Neką [: nieką].*

DV1: *Pa bizadius dizadiu dizada dizaza. Akusi dizada daszaza daszaza.*

TEV: **Mhm.** (DV 2;5)

Taigi būtent slaptoji dvynių kalba lemia tokį didelį specifinių neaiškių žodžių formų, susikurtų žodžių kiekį dvynių kalboje. Tipinėje kalbinėje raidoje į vaikų kalbą įterpiami tik pavieniai vaikų sukurti žodžiai ar frazės, o dvynių kalboje tokie žodžiai sudaro išstisus pokalbio fragmentus. Tipinėje kalbinėje raidoje šių žodžių formų daugiausiai užfiksuota kalbos paribio laikotarpiu – gramatinės sistemos formavimosi pradžioje, vėliau, įsisavinus gramatinę sistemą ir pereinant į kalbinės komunikacijos stadiją jų beveik nebelieka (3 pav.). Dvynių kalboje susikurtų formų taip pat mažėja, tačiau net ir tiriamojo laikotarpio pabaigoje jos sudaro didelę vartojamo žodyno dalį (4 pav.). Taigi galime teigti, kad ši tendencija yra susijusi su slaptąja dvynių kalba.

Panašios tendencijos išryškėja ir analizuojant garsažodžių vartojimą vaikų kalboje. Atliktas lietuvių vaikų kalbos raidos tyrimas taip pat parodė, kad nors kalbos paribio laikotarpiu (tik pradėjus įsisavinti gramatinę sistemą) garsažodžių vartojama gausiai, vėliau, vis geriau įsisavinant gramatinę sistemą ir plečiant vartojamą leksikoną, garsažodžius pakeičia daiktavardžiai ir veiksmažodžiai, todėl jų nuosekliai mažėja, pvz., TR1 – nuo 8 proc. visų žodžių (pirmasis analizuotas mėnuo – 1;7) iki 0,9 proc. (paskutinis analizuotas mėnuo – 2;5), TR2 – nuo 7,8 proc. (1;8) iki 0,3 proc. (2;8), ATR – nuo 18 proc. (1;5) iki 0,6 proc. (2;6), VTR – nuo 3,7 proc. (2;9) iki 0,3 proc. (3;11), tačiau dvynių kalboje tokių aiškų garsažodžių dažnumo kitimo tendencijų kaip tipinės raidos atveju nesama, pvz., DV1 kalboje garsažodžiai pirmąjį analizuotą mėnesį (2;5) sudaro 3,1 proc., paskutinį – 4 proc. (3;7), DV2 kalboje pirmąjį analizuotą mėnesį (2;5) – 2,8 proc., paskutinį (3;7 – 5 proc.) (Balčiūnienė, Kamandulytė-Merfeldienė (in press)). Garsažodžių vartojimo raida vaikų kalboje išsamiai aprašyta Balčiūnienės ir Kamandulytės-Merfeldienės publikacijoje (in press), todėl čia detalai aptariama nebus, tačiau reikėtų paminėti, kad tyrimo metu nustatyta, jog tipinės kalbos raidos atveju (TR1 ir TR2) ir ankstyvojoje tipinėje kalboje (ATR) garsažodžių procentinė dalis nuosekliai statistiškai reikšmingai mažėja (atitinkamai $F = -0,838$, $F = -0,832$, $F = -0,752$); vėlyvojoje kalbos raidoje (VTR) garsažodžių procentinė dalis taip pat mažėja, bet šis mažėjimas nėra statistiškai reikšmingas ($F = -0,396$), o dvynių kalboje (DV1, DV2), priešingai: nors koreliacija statistiškai nereikšminga, bet ji teigiama, t. y. vystantis gramatinei sistemai, garsažodžių procentinė dalis didėja (DV1: $F = 0,488$; DV2: $F = 0,364$) (Balčiūnienė, Kamandulytė-Merfeldienė (in press)). Pasak Kauschke ir Klann-Delius (2007), bendravimas garsažodžiais palengvina dialogą tarp suaugusiojo ir vaiko tuo metu, kol dar vaikas neturi pakankamos kalbinės kompetencijos, o jo suvokimo ir produkcijos galimybės yra ribotos. Tačiau ši priemonė tampa nebereikalinga, kai vaikas išvysto kalbinius gebėjimus, todėl ir tėvų, ir vaikų kalboje garsažodžių pamažu mažėja (cit. iš Balčiūnienės, Kamandulytės-Merfeldienės (in press)). Taigi galime teigti, kad užsitęsęs garsažodžių (kaip ir neaiškių paties vaiko susikurtų žodžių formų) vartojimas dvynių kalboje yra susijęs su dvynių kalbos specifika, dažnu bendravimu tarp vaikų ir lėtesniu, nei tipinės kalbos raidos atveju, perėjimu į kalbinės komunikacijos stadiją.

Vaikų susikurtų žodžių formų bei garsažodžių dažnumo tyrimas ir nustatyti skirtumai tarp tipinės ir netipinės kalbos raidos paskatino pažvelgti ir į leksinę žodyno įvairovę. Yra žinoma, kad leksinė įvairovė vaikų kalboje priklauso ne nuo kognityvinių gebėjimų, bet nuo žodžių įvairovės tėvų kalboje, nuo supančios aplinkos ir pokalbio temos (Peccei, 2006, p.131), todėl atskirų kalbos įsisavinimo tarpsnių analizė žodyno įvairovės aspektu nedaug gali atskleisti apie kalbos raidą. Šio tyrimo metu analizuojant žodyno įvairovę atskirais mėnesiais taip pat nenustatyta jokių kalbos raidos tendencijų, tačiau lyginant tarpusavyje vaikus pagal visu tiriamauoju laikotarpiu (visais analizuotais mėnesiais) pavartotų žodžių visumą, gauti įdomūs rezultatai. Kaip matyti iš 4 lentelės, buvo nustatytas statistiškai reikšmingas skirtumas tarp leksinės įvairovės tipinio kalbėtojo (TR2) ir dvynių kalboje (TR2 ir DV1: $p = 0,001$; TR2 ir DV2: $p = 0,004$), taip pat tarp leksinės įvairovės vėlyvojo kalbėtojo (VTR) ir dvynių kalboje (VTR ir DV1: $p = 0,001$; VTR ir DV2: $p = 0,006$). Dvynių kalba nuo ankstyvosios kalbos raidos (ATR) leksinės įvairovės aspektu statistiškai reikšmingai nesiskyrė (ATR ir DV1: $p = 0,166$; ATR ir DV2: $p = 0,370$). Tipinės kalbos raidos atstovų kalba tarpusavyje statistiškai reikšmingai nesiskyrė (TR2 ir ATR: $p = 0,116$; TR2 ir VTR: $p = 0,706$; ATR ir VTR: $p = 0,159$), taip pat tarpusavyje nesiskyrė abiejų dvynių kalboje vartojamų žodžių leksinė įvairovė ($p = 0,620$). Taigi statistiškai reikšmingi skirtumai užfiksuoti tik tarp skirtingos kalbos raidos vaikų – tipinės kalbos raidos (TR2) ir dvynių bei vėlyvosios tipinės kalbos raidos (VTR) ir dvynių, tačiau statistiškai reikšmingas skirtumas neužfiksuotas tarp dvynių ir ankstyvojo kalbėtojo.

Analizuojant leksinės įvairovės dinamikos koreliaciją su vaiko amžiumi ir gramatikos raida

	TR2	ATR	VTR	DV1	DV2
TR2	1	0,116	0,706	0,001***	0,004**
ATR		1	0,159	0,166	0,370
VTR			1	0,001***	0,006**
DV1				1	0,620
DV2					1

4 lentelė

Skirtumas tarp vaikų pagal leksinę visų žodžių įvairovę³

(5 lentelė), matyti kad statistiškai reikšmingos koreliacijos nei vieno vaiko atveju nėra (tai patvirtina teiginį, kad leksinė įvairovė yra nulemta pokalbio situacijos), tačiau tipinės kalbos raidos ir tipinės vėlyvosios kalbos raidos atveju gauta koreliacija yra teigiama (TR2: $F = 0,543$, VTR: $F = 0,497$), o tai rodo, kad leksinė įvairovė, vaikams augant ir vis geriau įsisavinant gramatinę sistemą, didėja. Ankstyvosios tipinės kalbos raidos (ATR) ir dvynių kalbos atveju (DV1, DV2) – priešingai, nustatyta neigiama koreliacija, rodanti, kad vaikams augant, leksinė įvairovė mažėja: (atitinkamai $F = -0,110$, $F = -0,577$, $F = -0,413$). Toks netikėtas rezultatas yra nulemtas specifinių vaikų kalbos žodžių (susikurtų neaiškių formų) gausos, būdingos ankstyvajam kalbėtojiui ir, ypač, dvyniams. Mažėjant specifinių, pačių vaikų susikurtų žodžių dažnumui, mažėja ir leksinė viso žodyno įvairovė.

TR2	ATR	VTR	DV1	DV2
0,543	-0,110	0,497	-0,577	-0,413

5 lentelė

Leksinės visų žodžių įvairovės dinamikos koreliacija su gramatikos raida

Taigi remdamiesi gautais statistinės analizės rezultatais galime teigti, kad leksinės įvairovės atžvilgiu ir pagal leksinės įvairovės indeksą (4 lentelė), ir pagal jo kaitą (5 lentelė) dvynių kalba yra artima ankstyvojo kalbėtojo kalbai.

Vaikų kalbos leksinės įvairovės ir žodyno specifikos tyrimas atskleidė, kad lietuvių dvynių kalbos raidą leksikos požiūriu neabejotinai galima laikyti netipine, nes ir specialių vaikų kalbos žodžių dažnumas (garsažodžių, vaikų susikurtų žodžių), ir žodyno įvairovė skiriasi nuo tipinės kalbos raidos vaikų. Pagal žodyno įvairovę dvynių kalba yra artima ankstyvajai tipinei kalbinei raidai, tačiau specialių vaikų kalbos žodžių (garsažodžių, vaikų susikurtų žodžių) dažnumas ir vartosenos ypatybės išskiria dvynių kalbą iš visų tirtų vaikų visumos.

Analizuojant gramatinės sistemos įsisavinimo raidą buvo tiriamos visos vaikų kalboje užfiksuotos gramatikos klaidos, apimančios žodžių darybą (10, 11), įvairias gramatines kategorijas ir formas (12, 13) bei morfosintaksinius ryšius (14, 15), pavyzdžiui:

(10) DV1: *Kas se* [: čia] **piesta** [: nupiešta]? (DV 1;9)

(11) MAM: *Negalima, laikrodukas suduš.*

TR2: **Aduš** [: suduš]. (TR2 1;10)

(12) MAM: *Eik tu sau, kur jįsai nukrito?*

ATR: **A** [: ant] **zemios** [: žemės]. (ATR 1;11)

3 | leksinės įvairovės tyrimą neįtraukti TR1 duomenys, nes šio vaiko kalba yra transkribuota ir koduota senesniąja CHILDES programos versija, kurią naudojant lietuvių kalbai nėra įmanoma atlikti kiekybinės lemų analizės (formos *namas* ir *namo* skaičiuojamos kaip atskiri žodžiai).

Nuo kalbos paribio iki kalbinės komunikacijos: gramatinės sistemos specifika

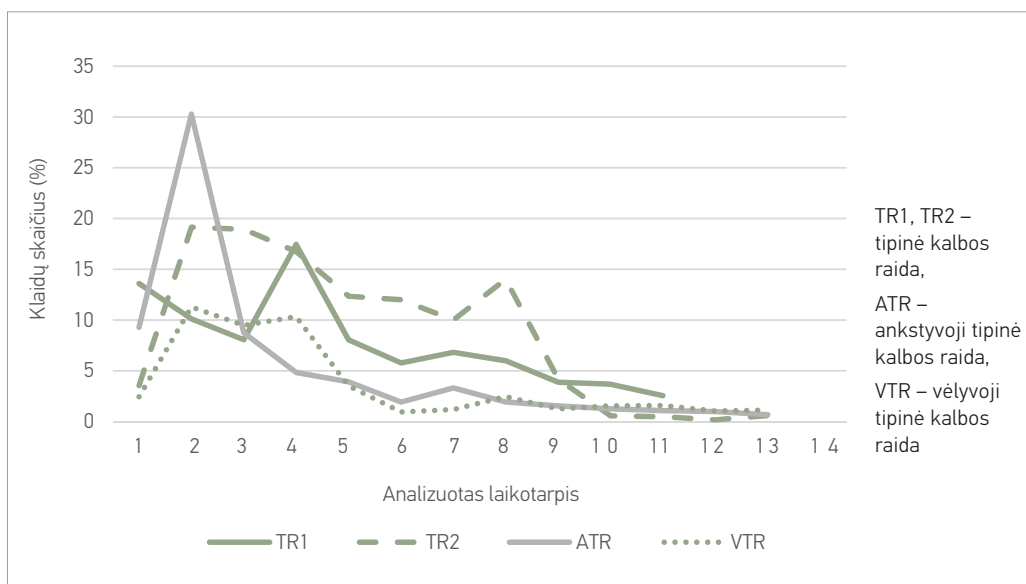
- (13) TEV: *Jis sukūrė melodiją ir groja su dūda.*
 VTR: *Nesukū@nf⁴* [: nesukūrė].
 TEV: *Nesukūrė?*
 VTR: *Nesukūliu* [: nesukūrė]. (VTR 2;11)
- (14) DV1: *maziuką* [: mažiuką] *dal* [: dar] *lapiuką il* [: ir] *didelį lapę*. (DV 3;0)
- (15) TR1: *Nebūtų* [: kad nebūtų] *salta* [: šalta], *ieikia* [: reikia] *kapisonėlis* [: kapišonėlis]. (TR1 2;2)

Kiekybinė vaikų kalboje užfiksuotų klaidų analizė parodė, kad gramatinės sistemos formavimosi laikotarpiu vyksta intensyvus perėjimas nuo kalbos paribio iki kalbinės komunikacijos. 5 paveiksle nurodytas vaikų kalboje užfiksuotų klaidų skaičiaus dažnis tarp tų kalbos dalių, kurias vartodami vaikai daro klaidas (daiktavardžių, veiksmažodžių, būdvardžių, skaitvardžių, įvardžių, prielinksnių). Kadangi kitų kalbos dalių vartosenoje gramatinių klaidų beveik neaptinkama, jos į kiekybinę analizę neįtraukiamos. Taigi iš paveikslo matyti, kad visų vaikų, kuriems būdinga tipinė kalbos raida, kalboje gramatinių klaidų nuosekliai mažėja. Trijų vaikų kalboje didžiausias gramatinių klaidų skaičius užfiksuotas antrąjį tyrimo mėnesį: TR2 (1;9) – 19 proc. tarp minėtų kalbos dalių, ATR (1;6) – 30 proc., VTR (2;9) – 11 proc. Pirmąjį tyrimo mėnesį šių vaikų kalboje klaidų gerokai mažiau (atitinkamai 4 proc., 9 proc. ir 2 proc.), nes šiuo laikotarpiu vaikų pavartoti žodžiai dažniausiai yra mechaniniai tėvų pasakytų žodžių pakartojimai. Taigi perėjimą iš pirmojo tyrimo laikotarpio į antrąjį kalbos įsisavinimo atžvilgiu galima laikyti kalbos paribiu, kai mechaninį žodžių kartojimą keičia vaikų savarankiškai pavartojamos žodžių formos. TR1 kalboje pirmąjį (1;7) ir antrąjį (1;8) tyrimo mėnesį gramatinių klaidų dažnis yra panašus – atitinkamai 13 proc. ir 10 proc. tarp minėtų kalbos dalių. Tai susiję su tuo, kad jau tiriamojo laikotarpio pradžioje mergaitė ne tik kartoja tėvų žodžius, bet ir dažnai savarankiškai juos pavartoja.

5 paveiksle matyti, kad gramatinių klaidų skaičius tipinėje kalbos raidoje nuosekliai mažėja ir tiriamojo laikotarpio pabaigoje, kai pereinama prie kalbinės komunikacijos stadijos, trijų

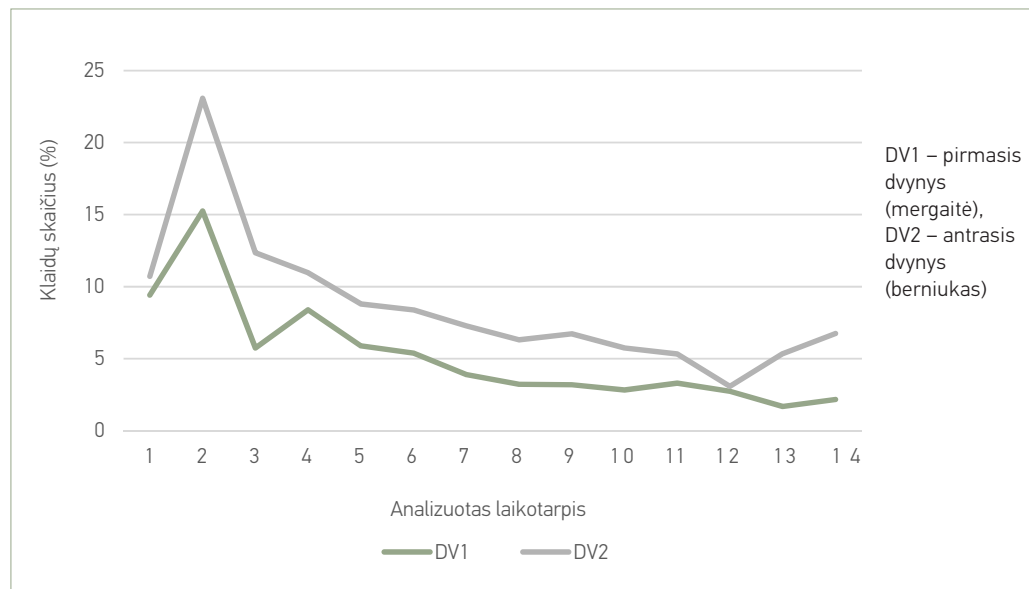
5 pav.

Gramatinių klaidų skaičius (proc. tarp visų daiktavardžių, veiksmažodžių, būdvardžių, skaitvardžių, įvardžių ir prielinksnių) tipinės raidos kalboje

vaikų kalboje sudaro apie 1 proc. (TR2 – 0,6 proc., ATR – 0,7 proc., VTR – 1,1 proc.) o vienos mergaitės (TR1) kalboje sudaro 2,5 proc. Vadinasi, galima teigti, kad per tiriamąjį vienerių metų laikotarpį tipinės kalbos raidos vaikai įsisavina gramatinę lietuvių kalbos sistemą ir klysta retai (retų formų ar išimčių atvejais).

Dvynių kalbos tyrimas atskleidė panašias tendencijas kaip ir tipinės kalbos raidos analizė. Iš 6 paveikslą matyti, kad dvynių kalboje gramatinių klaidų gausa užfiksuota taip pat antrąjį analizuotą mėnesį (2;6): DV1 kalboje gramatikos klaidos sudarė 15 proc., DV2 kalboje – 23 proc. tarp analizuotų kalbos dalių. Tiriamajame gramatinės sistemos formavimosi etape dvynių daromų klaidų nuosekliai mažėja. DV1 kalboje paskutiniams analizuotais mėnesiais gramatikos klaidos tesudaro 1,7 proc. (13 tiriamasis mėnuo – 3;6) ir 2,1 proc. (keturiolikta- sias tiriamasis mėnuo – 3;7), panašiai kaip TR1 kalboje), tačiau DV2 kalboje šiuo laikotarpiu gramatinių klaidų pastebima daugiau – atitinkamai 5,3 proc. (3;6) ir 6,7 proc. (3;7). Tai leidžia teigti, kad berniuko (DV2) kalbinė raida yra lėtesnė nei dvynės mergaitės (DV1) ir šiam vaikui kyla daugiau sunkumų įsisavinant gramatinę lietuvių kalbos sistemą.

6 pav.

Gramatikos klaidų skaičius (proc. tarp visų daiktavardžių, veiksmažodžių, būdvardžių, įvardžių ir prielinksnių) dvynių kalboje

Statistinė analizė parodė, kad visų tirtų vaikų kalboje užfiksuotos klaidos koreliuoja su gramatikos raida, t. y. vystantis gramatinei sistemai, visų vaikų kalboje klaidos retėja statistiškai reikšmingai (TR1: $F = -0,792$; TR2: $F = -0,724$; ATR: $F = -0,652$; VTR: $F = -0,661$; DV1: $F = -0,850$; DV2: $F = -0,738$). Ši koreliacija silpniausia ATR ir VTR kalboje, bet vis tiek yra statistiškai reikšminga.

Statistinė analizė, kurios metu skaičiuotas skirtumas tarp visų vaikų pagal klaidų procentinę dalį (6 lentelė), atskleidė statistiškai reikšmingą skirtumą tarp vėlyvosios kalbos raidos (VTR) ir anktyvosios kalbos raidos (ATR) bei tipinės kalbos raidos (TR2): VTR ir ATR: $p = 0,018$; VTR ir TR2: $p = 0,034$). Mažesnis VTR daromų klaidų skaičius matyti ir 5 paveiksle. Tokį skirtumą galima paaiškinti vėlyvojo kalbos įsisavinimo ypatumu – vėlyvasis kalbėtojas tiriamojo laikotarpio pradžioje (2;8) dažniausiai pasako tik pirmuosius žodžių skiemenis, tačiau tai rodo, kad berniukas žino žodžius, yra įsisavinęs jų reikšmes, nors pilniais žodžiais nešneka. Tikėtina, kad gramatinė sistema šiuo laikotarpiu taip pat yra iš dalies įsisavinta pasyviau ju būdu, nors jos apraiškų aktyvioje vartosenoje dar matome nedaug. Vėliau, vėlyvajam kalbė-

tojui pradėjus kalbėti pilnais žodžiais ir keliažodžiais pasakymais, matyti, kad iš tiesų jo daromų gramatinių klaidų skaičius yra mažesnis nei kitų vaikų atveju, o klaidos yra susijusios su sudėtingesniais atvejais.

Statistinė dvynių kalboje užfiksuotų klaidų analizė (6 lentelė) parodė, kad gramatinių klaidų požiūriu dvyniai nesiskiria tarpusavyje: nors 6 paveiksle matyti, kad DV2 (berniukas) daro daugiau gramatinių klaidų nei DV1 (mergaitė), statistiškai reikšmingo skirtumo nenustatyta ($p = 0,328$). DV2 statistiškai reikšmingai nesiskiria nuo kitų vaikų, tačiau DV1 skiriasi nuo TR2 ir ATR (DV1 ir TR2: $p = 0,025$; DV1 ir ATR: $p = 0,018$). Kaip ir vėlyvojo kalbėtojo (VTR) atveju, DV1 (mergaitės) kalboje klaidų procentas statistiškai reikšmingai mažesnis nei kitų vaikų. Tokią dvynės mergaitės kalbos ypatybę taip pat galima sieti su vėlyvąja kalbine raida, kai pasyviai įsisavintos gramatikos taisyklės vėliau imamos taikyti aktyvioje vartosenoje. Remiantis šiuo požymiu, dvynės mergaitės kalba atitinka tipinę vėlyvąją kalbinę raidą.

6 lentelė

Skirtumas tarp vaikų pagal klaidų procentinę dalį

	TR1	TR2	ATR	VTR	DV1	DV2
TR1	1	0,175	0,056	0,761	0,587	0,723
TR2		1	0,779	0,034*	0,025*	0,200
ATR			1	0,018*	0,018**	0,121
VTR				1	0,888	0,332
DV1					1	0,328
DV2						1

* skirtumas statistiškai reikšmingas, kai $p \leq 0,05$; ** skirtumas statistiškai reikšmingas, kai $p \leq 0,01$

Taigi statistinė vaikų kalbos raidos analizė neatskleidė labai aiškių skirtumų tarp gramatinės sistemos formavimosi tipinėje ir netipinėje (dvynių) kalboje: nustatytas tik statistiškai reikšmingas skirtumas tarp DV1 ir ATR bei TR2, rodantis, kad dvynės mergaitės kalba gramatiniu požiūriu yra panaši į vėlyvojo kalbėtojo kalbą. Statistiškai reikšmingų skirtumų tarp dvynio berniuko (DV2) ir kitų vaikų nenustatyta, nors klaidų DV2 kalboje užfiksuota daugiau nei kitų vaikų kalboje. Vis dėlto tai neleidžia teigti, kad dvynio berniuko kalbos gramatinė sistema yra neišsivysčiusi ar labai nutolusi nuo tipinės kalbos raidos. Vienintelis aiškus veiksnys, skiriantis dvynių kalbą nuo įprastos tipinės kalbos raidos, yra gerokai vėlesnis gramatinės sistemos formavimosi laikotarpis, atitinkantis vėlyvąją raidą. Taigi remiantis gramatinių klaidų tyrimo rezultatais galima teigti, kad visi vaikai gramatinę sistemą įsisavina sėkmingai, tačiau kai kurių vaikų atveju šis procesas yra vėlyvas (VTR, DV1, DV2), jiems prireikia daugiau laiko įsisavinti gramatinei sistemai: DV2 kalboje paskutinį analizuotą mėnesį užfiksuota beveik 7 proc. klaidų, t. y. daug daugiau nei kitų vaikų atveju, vadinasi, šio vaiko kalboje gramatinės sistemos formavimosi etapas paskutinį tirtą mėnesį (3;7) dar nėra pasibaigęs.

Atiktas 6 vaikų kalbos raidos ankstyvojoje vaikystėje tyrimas leido nustatyti tipinei ir netipinei (dvynių) kalbos raidai būdingus dėsningumus. Nors biologinis tirtų vaikų amžius skirtingas, nustatytos kalbos raidos stadijos (vadinamasis kalbinis amžius) ir išskirtas gramatinės sistemos formavimosi laikotarpis leido palyginti vaikus tarpusavyje. Tirtas intensyviausias gramatinės sistemos įsisavinimo laikotarpis atkleidė pasakymų ilgio kaitą, žodyno ir gramatinės sistemos formavimąsi nuo kalbos paribio iki kalbinės komunikacijos.

Išvados ir apibendrinimas

Vidutinio pasakymo ilgio tyrimas parodė, kad tipinė kalbos raida ir dvynių kalba šiuo aspektu skiriasi: tipinei raidai būdingas nuoseklus pasakymo ilgio didėjimas, o dvynių raidoje gramatinės sistemos formavimasis nėra susijęs pasakymų ilgio didėjimu. Žodyno specifikos tyrimas atskleidė, kad dvynių kalbos pasakymų nuoseklų ilgėjimą stabdo itin dažnai vartojami garsažodžiai, specifiniai pačių vaikų susikurti žodžiai, slaptoji dvynių kalba. Be to, tyrimas leido nustatyti, kad vaikų susikurtų žodžių dažnumas lemia ir lėtesnį gramatinės sistemos formavimąsi: dvynio berniuko kalboje užfiksuota daugiau neaiškių ir paties susikurtų žodžių formų, taip pat nustatyta, kad šio berniuko gramatinės sistemos raida yra vėlesnė, o gramatinės sistemos formavimosi etapas trunka ilgiau nei kitų vaikų kalboje (paskutinį analizuotą mėnesį šio vaiko kalboje užfiksuota daugiau gramatinių klaidų nei atitinkamu laikotarpiu kitų vaikų kalboje).

Apibendrinant atlikto tyrimo rezultatus galima teigti, kad pirmoji tyrimo hipotezė, jog dvynių kalbos raida yra ne tik vėlesnė, bet ir ilgiau trunkanti nei tipinės raidos atveju, yra teisinga. Antroji hipotezė buvo patvirtina iš dalies: dvynės mergaitės kalboje gramatinės sistemos įsisavinimo tendencijos atitinka tipinę (nors ir vėlyvą) kalbos raidą, o berniuko kalba gramatinės sistemos įsisavinimo požiūriu yra lėtesnė nei tipinės kalbos raidos vaikų, tačiau specifinių gramatinės sistemos įsisavinimo nesklaidumų nepastebėta.

Taigi atliktas tipinės kalbos raidos ir dvynių kalbos tyrimas atskleidė, kad perėjimas iš kalbos paribio į kalbinės komunikacijos etapą yra nuoseklus procesas, kuriam būdingas pasakymo ilgio didėjimas, garsažodžių, pačių vaikų susikurtų žodžių retėjimas, gramatinių klaidų mažėjimas. Tipinės kalbos raidos atveju šie procesai yra nuoseklūs ir sistemingi, tačiau dvynių kalboje – kai kada specifiniai ir išskirtiniai (slaptoji kalba, garsažodžių, susikurtų žodžių dažnumas), nors (analizuotu atveju) didelio poveikio bendrai kalbinei raidai nedarantys. Nepaisant minėtų išskirtinių kalbos ypatybių dvyniai gramatinę sistemą įsisavina nors ir vėlyvai, bet sėkmingai. Savitos vartojamo žodyno ypatybės, vėlesnė kalbinė raida ir ilgiau trunkantis gramatinės sistemos formavimosi tarpsnis (dvynio berniuko atveju) leidžia dvynių kalbą laikyti netipine ir savita, tačiau neleidžia teigti, kad ją galima sieti su kalbos sutrikimu. Nepaisant to, dėl specifinių ypatumų dvynių kalba turėtų būti laikoma rizikos veiksniu, į kurį turėtų atkreipti dėmesį ir tėvai, ir pedagogai. Nors vėlyva dvynių kalbos raida yra įprastas reiškinys, reikėtų atkreipti dėmesį, ar kartu su kalbos vėlavimu nepasireiškia ir kurio nors lygmens kalbos sutrikimai.

1. Bakker, P., 1987. Autonomous Language of Twins. In: *Acta Genet Med Gemellol* (Roma), no 36 (2). Roma: Mendel Institute, pp.233–238. <https://doi.org/10.1017/S0001566000004463>
2. Balčiūnienė, I., 2004. Parodomųjų ir asmeninių įvardžių įsisavinimas (Magistro darbas). Kaunas: VDU.
3. Balčiūnienė, I., 2005. Parodomųjų įvardžių įsisavinimas. In: *Lituanistica*, no 4. Vilnius: LMA, pp.45–54.
4. Balčiūnienė, I., 2006 Metadiscursive Questions as a Parental Strategy of Communicating with Children. In: *Regional Studies: Language, Diversity and Integration in the Enlarged Europe: Challenges and Opportunities*. Kaunas: VDU, pp.243–258.
5. Balčiūnienė, I., 2009. Pokalbio struktūros analizė kalbos įsisavinimo požiūriu (Daktaro disertacija). Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.
6. Balčiūnienė, I., Kamandulytė-Merfeldienė, L., (in press). Garsažodžių dažnumas, funkcijos ir reikšmės ankstyvojoje vaikystėje. In: *Darbai ir dienos*. In press.
7. Balčiūnienė, I., Krivickaitė, E., 2017. Ankstyvoji dvynių kalbos raida: specializuoto tekstyno kūrimas ir duomenų analizė. In:

Literatūra

- Taikomoji kalbotyra, no 9. Vilnius: Litaka, pp.31–45.
8. Balčiūnienė, I., Miklovytė, I., 2010. Lietuvių vaikų ir suaugusiųjų kalbos vidutinis pasakymo ilgis. In: *Res Humanitariae*, no 2 (10). Klaipėda: KU, pp.302–313.
  9. Bishop, D. V. M., 1997. Pre- and Perinatal Hazards and Family Background in Children with Specific Language Impairments: A Study of Twins. In: *Brain and Language*, no 56. Amsterdam: Elsevier, pp.1–26. <https://doi.org/10.1006/brln.1997.1729>
  10. Dabašinskienė, I., 2010a. The Comprehension of Derivational Morphemes in Early Childhood. In: *Estonian Papers in Applied Linguistics*, no 6. Tallinn: Estonian Association for Applied Linguistics, pp.43–50.
  11. Dabašinskienė, I., 2010b. The Acquisition of Compounds in Lithuanian. In: *Baltic Linguistics*, no 1. Warsaw: University of Warsaw, pp.51–82.
  12. Dabašinskienė, I., Voeikova, M., 2015. Diminutives in Spoken Lithuanian and Russian: Pragmatic Functions and Structural Properties. In: *Contemporary Approaches to Baltic Linguistics*, Arkadiev, P., Holvoet, A., and Wiemer, B. (eds.). Moscow: RAS, pp.203–234. <https://doi.org/10.1515/9783110343953-005>
  13. Dabašinskienė, I., Kamandulytė-Merfeldienė, L., 2017. The Early Production of Compounds in Lithuanian. In: *Nominal Compound Acquisition*, Dressler, W. U., Nihan Ketrez, F., and Kilani-Schoch, M. (eds.). Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, pp.145–163. <https://doi.org/10.1075/lald.61.07.dab>
  14. Dodd, B., McEvoy, S., 1994. Twin Language or Phonological Disorder? In: *Journal of Child Language*, no 21. Cambridge: Cambridge University Press, pp.273–289. <https://doi.org/10.1017/S0305000900009272>
  15. Dressler, W. U., 1997. *Studies in Pre- and Protomorphology*. Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften.
  16. Eckman, F. R., Hastings A. J., 1979. *Studies in First and Second Language Acquisition*. Madison: University of Wisconsin.
  17. Hayashi, C., Mikami, H., Nishihara, R., Maeda, C., Hayakawa, K., 2013. The Relationship between Twin Language, Twins' Close Ties, and Social Competence. In: *Twin Research and Human Genetics*, no 17 (1). Cambridge: Cambridge University Press, pp.27–37.
  18. Ingram, D., 1999. *First Language Acquisition: Method, Description and Explanation*. Cambridge: Press Syndicate of the University of Cambridge.
  19. Peccei, J. S., 2006. *Child Language*. London and New York: Routledge Taylor & Francis Group.
  20. Kamandulytė, L., 2009. *Lietuvių kalbos būdvardžio įsisavinimas: leksinės ir morfosintaksinės ypatybės*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla.
  21. Kamandulytė-Merfeldienė, L., 2012. Morphosyntactic Features of Lithuanian Adjective Acquisition. In: *Journal of Baltic Studies*, no 43 (2). Abingdon: Taylor & Francis Group, pp.239–250. <https://doi.org/10.1080/01629778.2012.674798>
  22. Kamandulytė-Merfeldienė, L., 2015a. Morphotactics in L1 Acquisition of Lithuanian: TD vs SLI. In: *Estonian Papers in Applied Linguistics*, no 11. Tallinn: Estonian Association for Applied Linguistics, pp.95–109. <https://doi.org/10.5128/ERYa11.06>
  23. Kamandulytė-Merfeldienė, L., 2015b. The Acquisition of Lithuanian Adjectives: Lexical and Morphological Features. In: *Semantics and Morphology of Early Adjectives in First Language Acquisition*, Tribushinina, E., Voeikova, M. D., and Nocetti, S. (eds.). Cambridge: Cambridge Scholars Publishing, pp.313–346.
  24. Kauschke, C., Klann-Delius, G., 2007. Characteristics of Maternal Input in Relation to Vocabulary Development in Children Learning German. In: *Frequency Effects in Language Acquisition: Defining the Limits of Frequency as an Explanatory Concept*, Güllow, I. and Gagarina, N. (eds.). Berlin: Walter de Gruyter GmbH, pp.181–204. <https://doi.org/10.1515/9783110977905.181>
  25. Kilani-Schoch, M., Balčiūnienė, I., Korecky-Kröll, K., Laaha, S., Dressler, W. U., 2008.

- On the Role of Pragmatics in Child-directed Speech for the Acquisition of Verb Morphology. In: *Journal of Pragmatics*, no 41(2). Amsterdam: Elsevier, pp.219–239.
26. Krivickaitė, E., 2014. Fonotaktikos įsisavinimo tyrimas išgalvotų žodžių pakartojimo testu tipinės ir sutrikusios vaikų kalbos grupėse. In: *Special Education*, no 2 (31). Šiauliai: ŠU, pp.83–104.
  27. Rutter, M., Thorpe, K., Greenwood, R., Northstone, K., Golding, J., 2003. Twins as a Natural Experiment to Study the Causes of Mild Language Delay: I: Twin-singleton Differences in Language, and Obstetric Risks. In: *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, no 44 (3). Hoboken: Wiley-Blackwell, pp.326–341. <https://doi.org/10.1111/1469-7610.00125>
  28. Savič, S., 1980. *How Twins Learn to Talk: A Study of the Speech Development of Twins from One to Three*. NY, London: Academic Press.
  29. Savickienė, I., 1999. Lietuvos vaiko daiktavardžio morfologijos įsisavinimas (Daktaro disertacija). Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.
  30. Savickienė, I., 2000. Linksniai šnekamojoje kalboje. In: *Darbai ir dienos*, no 24. Kaunas: VDU, pp.89–99.
  31. Savickienė, I., 2001a. Linksniavimo paradigmų formavimasis vaiko kalboje. In: *Lituanistica*, no 3 (47). Vilnius: LMA, pp.58–69.
  32. Savickienė, I., 2001b. The Role of Diminutives in Lithuanian Child Language Acquisition. In: *Linguistica Baltica*, no 9. Warsaw: University of Warsaw, pp.133–143.
  33. Savickienė, I., 2002a. The Acquisition of Gender. In: *Kalbotyra*, no 51 (3). Vilnius: VU, pp.133–143.
  34. Savickienė, I., 2002b. The Emergence of Case Distinctions in Lithuanian. In: *Pre- and Protomorphology: Early Phases of Morphological Development in Nouns and Verbs*, Voeikova, M. D. and Dressler, W. U. (eds.). Munich: Lincom, pp.105–115.
  35. Savickienė, I., 2003. The Acquisition of Lithuanian Noun Morphology. Wien: Österreichischen Akademie der Wissenschaften.
  36. Savickienė, I., 2006a. Linksnio kategorijos įsisavinimas: lietuvių kalba kaip gimtoji ir svetimoji. In: *Kalbotyra*, no 56. Vilnius: VU, pp.122–129.
  37. Savickienė, I., 2006b. Komunikacinė pragmatika ir kalbėjimo situacijos tikslas: deminutyvų vartojimo atvejis. In: *Kalbos kultūra*, no 79. Vilnius: LKI, pp.256–263.
  38. Savickienė, I., 2007. Form and Meaning of Diminutives in Lithuanian Child Language Acquisition. In: *The Acquisition of Diminutives*, Savickienė, I. and Dressler, W. U. (eds.). Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins, pp.13–43. <https://doi.org/10.1075/lald.43.02sav>
  39. Savickienė, I., Kempe, V., Brooks, P., 2009. Acquisition of Gender Agreement in Lithuanian: Exploring the Effect of Diminutive Usage in a Elicited Production Task. In: *Journal of Child Language*, no 36. Cambridge: Cambridge University Press, pp.1–18. <https://doi.org/10.1017/S0305000908009100>
  40. Thorpe, K. J., 2006. Twin Children's Language Development. In: *Early Human Development*, no 82. Amsterdam: Elsevier, pp.387–395. <https://doi.org/10.1016/j.earlhumdev.2006.03.012>
  41. Thorpe, K. J., Greenwood, R., Eivers, A., Rutter, M., 2001. Prevalence and Developmental Course of a Secret Language. In: *International Journal of Language and Communication Disorders*, no 36. Hoboken: Wiley-Blackwell, pp.43–62. <https://doi.org/10.1080/13682820150217563>
  42. Wójcik, P., Smoczyńska, M., 1997. Acquisition of Lithuanian Verb Morphology: A Preliminary Report. In: *Studies in Pre- and Protomorphology*, Dressler, W. U. (ed.) Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, pp.83–100.
  43. Wójcik, P., 2000. *The Acquisition of Lithuanian Verb Morphology: A Case study*. Krakow: Quartis.

Santrauka

Ingrida Balčiūnienė, Laura Kamandulytė–Merfeldienė. Early Language Acquisition: from a Language Periphery to Verbal Communication

The **aim** of the article is to discuss the early language acquisition, which comprises the language acquisition period from the very beginning of the grammar system development to its complete formation. In the present research, the part of *The Corpus of Lithuanian Children Language*, which comprises transcribed and grammatically coded longitudinal language records of four singletons (two typically developing children, one typically developing early talker, and one typically developing late talker) and one heterozygous twin pair (a girl and a boy). The following **hypotheses** have been proposed: 1) the period of the grammar system formation of atypical language (twins' language) is later and lasts longer than in the case of a typical language development; 2) children with atypical language development (twins) experience more language acquisition problems than children with typical language acquisition. The quantitative comparative research has confirmed the first hypothesis that the development of twins' language is later and the formation of the grammar system lasts longer than in typical language development. The second hypothesis has been only partly confirmed: in the language of the twin girl, the tendencies of the grammar system acquisition correspond to the typical late talking, while in the language of the twin boy, the acquisition of the grammar system is slower and longer than in typically developing children. In addition, slower development of lexis related to the frequent use of onomatopoeias and twins' secret language and uneven mean length of an utterance are typical of twins' language.

Apie autores

Ingrida Balčiūnienė

Dr., Lituaništosios katedros docentė, Tarpkultūrinės komunikacijos ir daugiakalbystės tyrimų centro vyresn. mokslo darbuotoja, Vytauto Didžiojo universitetas.

Mokslinių tyrimų sritys

Psicholingvistika; vaikų kalba, gimtosios kalbos įsisavinimas; specifinis (pirminis) kalbos raidos sutrikimas; rišliosios kalbos raida.

Adresas

V. Putvinskio 23-218, Kaunas LT-44243

El. paštas:

ingrida.balciuniene@vdu.lt

Laura Kamandulytė–Merfeldienė

Dr., Lituaništosios katedros docentė, Tarpkultūrinės komunikacijos ir daugiakalbystės tyrimų centro vyresn. mokslo darbuotoja, Vytauto Didžiojo universitetas.

Mokslinių tyrimų sritys

Tekstynų lingvistika; psicholingvistika; natūralioji morfologija; vaikų ir vaikams skirtoji kalba; kalbos įsisavinimas ir išmokimas; kalbos raidos sutrikimai.

Adresas

V. Putvinskio 23-218, Kaunas LT-44243

El. paštas:

laura.kamandulyte@vdu.lt